

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.084
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

**докторові педагогічних наук,
професорові
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Білавич Галини Василівни на дисертаційну роботу Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи

Сьогодні українська педагогічна наука переживає складний етап розвитку й пошуку нових наукових парадигм, інноваційних моделей освіти, активізації процесу нагромадження історико-педагогічних знань, осмислення досвіду новаторських освітньо-педагогічних процесів історичного минулого тощо. Цей процес відбувається на тлі наростання наукових дискурсів і має не лише теоретико-методологічне, але й важливе практично-орієнтоване спрямування.

Проблема інтегрування національної системи вищої освіти у європейський освітній простір набуває пріоритетного державного значення та передбачає пошук засобів забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки. Сьогодні, урахувуючи виклики, які стоять перед нашою державою, на порядку денному постають питання модернізації педагогічної освіти та вдосконалення підготовки вчительських кадрів. Звернення уваги на розвиток післядипломної освіти є особливо актуальними, позаяк дає змогу виокремити ефективні стратегії щодо розв'язання низки проблем, які актуалізує концепція НУШ, а успішне входження української педагогічної освіти до світового простору допоможе комплексно розглянути систему

інституцій, які забезпечують кадровий потенціал для педагогічної служби. У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.)» є своєчасним та актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Доцільність добору теми та її актуальність підтверджує й той факт, що дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертаційної роботи «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.)» затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 29.11.2016 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 160 від 31.01.2017 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 1 від 30.01.2018 р.)

Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично та технологічно переконливим, а сукупність завдань для її розв'язання сприяє розкриттю проблеми та досягненню мети дослідження.

Її важливість актуалізується низкою виокремлених авторкою чинників, що зумовлюється також необхідністю подолання низки суперечностей, зокрема між потребою держави в конкурентоспроможних кадрах, з одного боку, та обмеженими можливостями їх професійного зростання, з іншого; між значущістю ролі вчителя початкових класів та реальним рівнем престижності педагогічної професії; між наявністю певних можливостей у доборі методів, засобів розвитку педагогічної творчості і відсутністю мотивації підвищення кваліфікації, яке стало формальністю для окремих педагогів тощо, подоланню яких, окрім іншого, і слугують результати дослідження, присвяченого розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.).

Найбільш вагомі результати, здобуті в дисертаційному дослідженні

Про намагання цілісно дослідити порушену проблему свідчить низка напрацювань Н. Я. Басараб, зокрема авторка дисертаційної роботи проаналізувала стан дослідження проблеми в науковій літературі; висвітлила передумови становлення та функціонування системи післядипломної освіти в регіоні означеної доби, виокремила чинники (політико-правові, соціально-економічні,

культурно-освітні, соціальнопсихологічні), що впливали на цей процес. На широкій джерельній базі проаналізувала, узагальнила досвід розвитку післядипломної освіти вчителів початкових шкіл у Західному регіоні України (1945–1991 рр.), виокремила поширені форми підвищення педагогічної кваліфікації освітян: курсова підготовка, семінари, педагогічні практикуми, радіолекції, конференції, наради, виставки, навчальні екскурсії, опорні школи, консультивання, фахові гуртки, університети наукових знань, вечірні університети партійної підготовки, педагогічні лекторії, товариства, екскурсії, самостійна освіта тощо. На увагу заслуговує розроблена періодизація генези післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України досліджуваної доби. Особливо цінними є проєкція результатів дослідження на сучасний стан розвитку системи післядипломної освіти, удосконалення професійної підготовки вчителів початкової школи, розбудову сучасної неперервної педагогічної освіти, що розвивається у вимірі євроінтеграції, а також характеристика особливостей змісту та еволюціонування кваліфікаційної підготовки педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, що передбачає їхнє систематичне професійне вдосконалення, поглиблення, оновлення професійних знань, умінь і навичок учителів початкових класів на основі здобутих раніше фахової підготовки й практичного досвіду. Дисертантка чітко означила напрями поліпшення доступу до професійного зростання вчителів початкової школи в розбудові сучасної неперервної педагогічної освіти через позиції відповідей на запитання про узгодження суперечностей між реальним змістом педагогічної освіти, вимогами школи та викликами держави (на прикладі Івано-Франківської територіальної громади).

Здобуттю обґрунтованих та достовірних результатів сприяв і комплекс методів дослідження, адекватних для вивчення проблем історико-педагогічних досліджень. Вірогідність результатів наукового пошуку забезпечено методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, аналізом науково-педагогічних джерел (усього 459 найменувань), нормативно-правової документації. Наголошуємо, що Н. Я. Басараб актуалізувала широкий комплекс архівних джерел, які уможливили розкрити особливості розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи, з-поміж яких матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (фонд 166, опис 15, справи 157, 293, 294, 389, 584, 985, 2584); Державного архіву Івано-Франківської області (фонд Р-1941, опис 1, справи 3, 5, 10, 21, 27 та ін.; фонд Р-2, опис 3, справи 28, 59, 127, 164, 214, 437, 6 680 та ін.); Державного архіву Львівської області (фонд Р 163, опис 9, справи 1279, 1282; фонд Р. 1869, опис 1, справи 765, 807); Державного архіву Закарпатської області (фонд 1, опис 1, справи 439, 482, 2113); Державного архіву Волинської області (фонд П. 1, опис 1, справи

120, 126, 132, 157, 221), що, окрім іншого, сприяло введенню до наукового обігу маловідомих фактів. Вірогідність результатів дисертації забезпечується також успішним упровадження матеріалів дослідження в роботу 5 закладів України.

Вивчення доробку Н. Я. Басараб (дисертації, анотацій, опублікованих праць) свідчить про наявність авторського підходу до висвітлення обраної наукової проблеми. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження апробовано на 10 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, висвітлюють істотні аспекти дослідницької роботи та основні її положення. Висновки з дослідження (як до розділів, так і загальні) виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію та високий рівень узагальнення матеріалу, у них чітко простежується взаємозумовленість між метою, завданнями дослідження та всім змістом дисертації.

Значення для науки і практики здобутих авторкою результатів

Рецензована робота має велику практичну цінність: проведене емпіричне дослідження спрямоване на окреслення напрямів і засобів рівного доступу до освітніх можливостей вчителів початкової школи за умов модернізації системи післядипломної освіти, воно стало підґрунтям розроблення практичних рекомендацій, які адресовані трьома групами установ та організацій: відділам освіти, директорам шкіл; закладам підвищення кваліфікації; методичним об'єднанням, школам передового досвіду тощо. Розроблено концепцію чат-боту TeachSkillsFinder «Освіто-Кваліфікатор» для пошуку курсів з підвищення кваліфікації працівників освіти, розроблено курс за вибором тощо.

Результати дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, є особистим надбанням автора, вони висвітлені у 18 наукових працях, а саме: 6 статей у наукових фахових виданнях України (одна у співавторстві), 1 стаття в закордонному періодичному виданні, 11 тез доповідей на конференціях. Усе це дає підстави стверджувати про високу якість виконаного наукового дослідження, про всебічність та масштабність аналізу проблеми. Здобуті авторкою результати дослідження, вагомий науковий здобуток мають теоретичне спрямування та є практично значущими. Відзначаємо також змістовний, логічний і послідовний виклад змісту дисертації, Н. Я. Басараб відмінно володіє предметом дослідження, наголошуємо на вмінні дисертантки підходити до аналізу історико-педагогічних явищ, фактів, даних об'єктивно та неупереджено, імпує також уміння молодій науковиці аргументовано й критично аналізувати здобутки українських дослідників. Схвалення заслуговують додатки до дисертації, які є змістовними, доречними, оригінальними.

Виконане дослідження прогнозує можливість творчого використання його результатів за сучасних умов модернізацій української освіти та науки, а також відображає належний рівень фахової підготовки Н. Я. Басараб.

Відомості про дотримання академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць можна зробити висновок про відсутність порушення Наталією Ярославівною Басараб вимог академічної доброчесності. Це дає можливість стверджувати, що її дисертаційне дослідження є оригінальним та завершеним, що характеризується достатнім рівнем наукової новизни та практичним значенням.

Загалом схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку авторки рецензованої дисертації, результати її дослідження, запропоновані висновки, у вимірі наукової дискусії вважаємо за потрібне зазначити окремі контрверсійні положення та висловити деякі побажання.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації

1. У підрозділі 1.1 доречно було б зазначити, які напрями в контексті наукового пошуку дослідження проблеми післядипломної освіти у вимірі України здійснено, які регіони з погляду історичної ретроспективи найбільш досліджені, які аспекти потребують додаткового висвітлення, наголосити на важливості історіографії радянського періоду та неупередженому ставленні до цього наукового здобутку з погляду сьогодення, унести до переліку та аналізу дисертаційних досліджень і дисертації, захищені 2023 р., як, до прикладу, роботу Г. Швед, присвячену розвитку післядипломної освіти працівників закладів дошкільної освіти в Україні (1950–1990-ті рр.).

2. На нашу думку, у роботі дещо непропорційно представлено характеристики періодів розвитку закладів післядипломної освіти вчителів початкової школи (1945–1991) у територіальному та історичному вимірах, авторка на широкій джерельній базі з використанням архівних матеріалів доволі аргументовано та яскраво ілюструє розвиток післядипломної педагогічної освіти в західних областях України наприкінці 40-х – у 50-х рр. ХХ ст., найбільше уваги зосереджуючи на Станіславській та деяких інших областях, широко висвітлює це в додатках, хотілося б побачити таке ж ґрунтовне висвітлення генези післядипломної педагогічної освіти, її інституціалізацію, наприклад, за 70–80-х рр. ХХ ст. стосовно Закарпатської, Чернівецької, Волинської, Рівненської областей.

3. У підрозділі 2.1 доцільним видається чіткіше представлення еволюції структури післядипломної педагогічної освіти в західних областях України за виокремлених періодів, її можна було б відобразити через узагальнений рисунок/таблицю, які б уможливили більш наочно простежити генезу післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.) та окреслити перспективи творчого використання продуктивного досвіду за умов модернізації системи післядипломної освіти в сучасній Україні. Така спроба наукового узагальнення та компаративного аналізу авторкою успішно зроблена на прикладі виокремлення методів та форм підвищення кваліфікації вчителів у західних областях України (1945–1991 рр.) (табл. 2.1).

4. На нашу думку, доречно було б кожному (Станіславський, Дрогобицький, Львівський, Тернопільський, Рівненський (Рівненський), Чернівецький, Волинський, Закарпатський) із тодішніх інститутів удосконалення кваліфікації вчителів присвятити окремий додаток, де показати їхню еволюцію, нинішній стан, це б дало змогу ширше висвітлити тяглість освітніх традицій, їх наступність, що актуалізує проблему неперервності післядипломної педагогічної освіти.

5. Доцільним видається більш виразний акцент у дисертаційній роботі на сильних і слабких сторонах змісту, організаційних форм післядипломної освіти вчителів початкової школи за виокремлених періодів.

6. Зазначаючи про розроблений елективний курс «Післядипломна педагогічна освіта в умовах євроінтеграції» (Додаток Т), який спрямований на ознайомлення педагогічних працівників з євроінтеграційними засадами безперервної педагогічної освіти, ключовими історичними етапами розвитку європейської педагогічної освіти, питаннями сутності і змісту європейської інтеграції тощо, авторці потрібно було б вказати, на яких спеціальностях і в яких ЗВО його апробовано, як у цьому курсі за вибором представлено перспективи творчого використання продуктивного досвіду за умов модернізації системи післядипломної освіти в сучасній Україні, яким чином він слугує вдосконаленню післядипломної освіти вчителів початкової школи.

Усі побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальне позитивне враження, яке справляє дисертація.

Загальний висновок

Отже, здобуті результати наукового дослідження є важливими для педагогічної теорії і практики, їх упроваджено в освітньо-виховний процес низки закладів різних рівнів освіти. Дисертаційна робота є оригінальною, завершеною науковою працею, багата на нові знахідки з історії педагогіки,

шкільного управління, післядипломної освіти, характеризується переконливою аргументацією висновків та їх практичним значенням, відображає високий фаховий рівень підготовки здобувачки, її сформованість як сумлінного і креативного науковця, здатного до логічного неординарного мислення. Роботу виконано на високому науковому рівні, написано відповідно до норм сучасної української літературної мови, авторка відмінно володіє науковим стилем української мови. Рецензоване дисертаційне дослідження Наталії Ярославівни Басараб «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.)» є самостійним, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає всім чинним вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка Наталія Ярославівна Басараб заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Рецензент:
 доктор педагогічних наук, професор,
 професор кафедри початкової освіти
 Прикарпатського національного університету
 імені Василя Стефаника

Галина БІЛАВИЧ

